

СЕКЦІЯ V. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВРЯТУВАТИ СВІТ? ТРЕНДИ В СУЧАСНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Семигіна Тетяна Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-5677-1785

докторка політичних наук, професорка

Україна

Вступ. Сучасна соціальна робота – це динамічна сфера, що постійно еволюціонує, адаптуючись до мінливих потреб суспільства. Розуміння актуальних трендів дає можливість соціальним працівникам ефективно відповідати на виклики сьогодення та надавати якісні послуги, що відповідають потребам людей.

Ця робота, ґрунтуючись на саморефлексії експертного досвіду та матеріалах власних публікацій [1-7], має на меті визначити глобальні тенденції, що зумовлюють розвиток соціальної роботи як професійної діяльності у XXI ст.

1. Зростання попиту на специфічні соціальні послуги

Збільшення у демографічній структурі частки людей похилого віку зумовлює збільшення потреби в геронтологічній допомозі, включаючи допомогу вдома, догляд за людьми з деменцією, геронтологічну психосоціальну підтримку та навчання нових навичок, зокрема цифровим. Важливим аспектом є також підтримка неформального догляду за літніми людьми в громаді.

Зростання нерівності та бідності веде до збільшення потреб в адресній соціальній підтримці для людей, які опинилися в складних життєвих обставинах, таких як бідність, бездомність та безробіття. Важливим є адвокатування програм забезпечення соціальної справедливості, включно з правом на працю для всіх соціально вразливих груп, виявлення та підтримка «прихованих» (невидимих) вразливих груп суспільства.

Сучасна соціальна робота прагне не лише враховувати гендерні аспекти, а й трансформувати гендерні норми, що посилюють нерівність. Це потребує: розуміння гендерних відносин та їх впливу на життя людей; забезпечення активної участі жінок та дівчат у плануванні та наданні соціальних послуг; надання підтримки чоловікам, які стикаються з гендерною дискримінацією; зміни гендерних норм та стереотипів.

Сучасні тренди вказують на прагнення до інклюзивного суспільства, де люди з інвалідністю мають доступ до всіх його сфер. Це потребує забезпечення доступності соціальних послуг для людей з інвалідністю та зростання ролі соціальної роботи у цій сфері.

Посилення глобальної міграції та зростання кількості біженців зумовлює потребу в соціальних послугах для адаптації та інтеграції людей, які опинилися в новій країні. Ці послуги включають допомогу в адаптації до нового життя, інтеграцію в нове суспільство та вивчення мови.

Зміна клімату веде до нових викликів, таких як переселення людей, які

постраждали від стихійних лих. Це зумовлює потребу в допомозі в переселенні, психологічній підтримці та адаптації до нових умов життя. Важливим аспектом є також екосоціальна робота та адвокатування екологічної справедливості ("зелена соціальна робота").

Таким чином, сучасні тренди у соціальній роботі свідчать про зростання потреби у специфічних послугах і програмах, зумовлених старінням населення, нерівністю, гендерною трансформацією, інклюзивністю, міграцією, зміною клімату. Важливо зазначити, наведені тенденції попиту взаємопов'язані та впливають одна на одну. Наприклад, старіння населення може призвести до зростання гендерної нерівності, а зміна клімату може змусити людей мігрувати. Це зростання потреби у специфічних послугах та програмах кидає виклик соціальній роботі. Соціальним працівникам потрібно постійно адаптуватися та розвивати нові компетентності, щоб відповідати потребам людей.

2. Тренди, що стосуються спрямованості соціальної роботи

Соціальні послуги все більше надаються за допомогою онлайн-платформ, мобільних додатків та штучного інтелекту. Важливим аспектом є також цифровізація процесів оцінки потреб, звітності та використання Big Data.

Сучасні практики соціальної роботи все активніше спираються на короткострокові структуровані інтервенції:

- Орієнтація на сильні сторони клієнтів. Ці технології використовують для допомоги людям визначити та використовувати свої сильні сторони, власні ресурси та ресурси середовища для подолання труднощів.

- Розширення повноважень клієнтів (емпауермент). Технології максимального сприяння самостійності клієнтів, які дають людям більше контролю над своїм життям та своїм доступом до допомоги. Едукація клієнтів, зокрема, навчання методів самопредставництва інтересів.

- Робота з травмами та надання первинної психологічної допомоги (тим, хто зазнав насилля, тим, хто має ПТСР, тощо).

Важливим напрямом сучасної соціальної роботи можна вважати здійснення програм первинної та вторинної профілактики соціальних проблем, а також зростання ролі соціальної роботи в профілактиці неінфекційних захворювань.

- З-поміж інших сутнісних трендів доцільно відзначити:

- Зростання ролі доказової практики, де соціальні працівники дедалі більше використовують дані та дослідження для прийняття рішень; впровадження інновацій, які супроводжують вивченням дієвості результатів.

- Підвищення ролі етики, адже соціальні працівники стикаються з численними етичними дилемами у своїй роботі, їм важливо знати етичні принципи та вміти приймати етичні рішення.

- Надання соціальних послуг має враховувати етичні принципи соціальної роботи, включно з відмовою від патерналізму.

Слід також відзначити зміну фокуса з індивідуальної на системну роботу. Соціальні працівники дедалі більше фокусуються на роботі з сім'ями, громадами та соціальними системами (активізація та згуртування громад задля розв'язання проблем громади, впровадження громадських ініціатив тощо).

Що стосується організації соціальних послуг, то як системоутворювальну тенденцію можна відзначити впровадження інтегрованого підходу (біопсихосоціальна модель), який враховує біологічні, психологічні та соціальні фактори при наданні допомоги, забезпечуючи холістичний підхід до соціальної роботи. Саме завдяки цьому постали міжвідомча взаємодія та мультидисциплінарні команди, орієнтовані на комплексну підтримку людей, які потребують

психосоціальної допомоги, а також програми раннього втручання, особливо для дітей з вродженими вадами здоров'я, які допомагають запобігти складним життєвим обставинам.

Обговорюючи тенденції XXI століття, слід звернути увагу на кілька суперечливих процесів. З одного боку, відбувається подальша лібералізація ринку соціальних послуг (відмова держави від монопольного надання послуг; децентралізація системи послуг; контрактування соціальних послуг та формування квазі-ринку; поширення соціального підприємництва; впровадження корпоративної соціальної роботи), а з іншого – посилення громадських ініціатив та демократизація соціальної сфери (громадські організації активніше надають соціальні послуги; розширюється практика самодопомоги та взаємодопомоги).

Таким чином, сучасні технології соціальної роботи роблять акцент на холістичному біопсихосоціальному підході, короткострокових інтервенціях, орієнтації на сильні сторони клієнтів, розширенні їхніх повноважень, роботі з травмами та профілактиці соціальних проблем. Цифровізація соціальної роботи відповідає загальним трендам суспільства. При цьому система соціальних послуг еволюціонує та шукає нові баланси між державним регулюванням, ринковими механізмами та активністю громадянського суспільства. Важливо, щоб ці зміни супроводжувалися відповідним фінансуванням, підготовкою кадрів, розвитком інфраструктури та чітким визначенням ролі та відповідальності всіх учасників.

Висновки. Сучасна соціальна робота стикається з низкою викликів, зумовлених демографічними, економічними, політичними та екологічними змінами. Це ставить під сумнів традиційні підходи до соціальної роботи та вимагає інноваційних рішень. Водночас наскрізна цифровізація всіх сфер життя, політичні тенденції лібералізації та демократизації протистоять державному патерналізму у соціальній сфері і посилюють тенденцію диверсифікації надання соціальних послуг. Це своєю чергою порушує питання кордонів соціальної роботи як професії та її принципів.

Наведені тенденції породжують питання, чи не перетворюється соціальна робота з професії на всеохопну місію, спрямовану на допомогу людям та покращення життя всього суспільства. З одного боку, розширення сфери впливу та використання нових інструментів посилюють значущість соціальної роботи. З іншого боку, це може призвести до розмивання меж професії та втрати виразної фахової ідентифікації.

Список використаних джерел:

1. Каркач, А. В., & Семигіна, Т. В. (2019). Подолання цифрової нерівності як виклик для сучасної соціальної роботи з літніми людьми. *Paradigms of the Modern Educational Process: Opportunities and Challenges for Society* (1st ed.). Dallas: Primedia eLaunch LLS, 96-105.
2. Семигіна, Т. (2023). «Буен Бівір» як глобальний пріоритет соціальної роботи на 2024-2026 роки. *Social work and education*, 10(4), 472-485.
3. Семигіна, Т. (2020). Сучасна соціальна робота. Київ: АПСВТ.
4. Семигіна, Т. & Палатна, Д. (2022). Підхід, орієнтований на сильні сторони, у роботі з територіальними громадами: огляд міжнародної практики. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 1(8)), 123-135.
5. Семигіна, Т., & Столярик, О. (2024). Розвиток сильних сторін клієнтів соціальної роботи. Tallinn: Teadmus.
6. Столярик, О. & Семигіна, Т. (2023). Повернутися з війни: психосоціальна підтримка ветеранів/-нок та членів їхніх сімей. *Social Work and Education*, 10(1), 63-77.
7. Semigina, T. & Kokoichuk, Y. (2022). Floods in Ukrainian Carpathians: Lessons for Social Work Practice and Education. In: Madhanagopal, D. & Nikku, B.R. *Climate Justice and Social Work: International Perspectives* (pp.89-108). Routledge.